

BULUTLAR KAYIP GİDER ZAMAN DA ÖYLE...

Dilan İlhan

Clouds of Sils Maria / Sils Maria: Ve Perde

Yönetmen: Olivier Assayas

Senaryo: Olivier Assayas

Görüntü Yönetmeni: Yorick Le Saux

Sanat Yönetmeni: Gabriella Ausonio

Kurgu: Marion Monnier

Oyuncular: Juliette Binoche, Kristen Stewart, Chloë Grace Moretz

2014/123'/Fransa - Almanya - İsviçre

Senaryosunu ve yönetmenliğini **Olivier Assayas**'ın üstlendiği ve Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye için yarışan *Clouds of Sils Maria* (2014), ödülü **Nuri Bilge Ceylan**'ın *Kış Uykusu*'na (2014) kaptırmış olsa da gerek konusu gerek oyuncularıyla geçtiğimiz yılın en çok konuşulan yapımlarından biri oldu. *Clouds of Sils Maria*'da Fransız yönetmen, bir yandan usta bir aktrist olan Maria Enders'in orta yaş bunalımını, iç hesaplaşmalar ve yüzleşmelerle kendine yaptığı yolculuğu beyaz perdeye taşıırken, diğer yandan kapitalist toplumun tüketim alışkanlıklarına ve beğeni anlayışına ince bir eleştiri getirmekle kalmıyor; kabaca, Avrupa sanat sinemasının minimalist anlatımı ile Hollywood'un klasik popüler anlatımı arasındaki farklılıkların da altını çiziyor.

Avrupa sanat sineması kültürü içinde yetişmiş, kırklı yaşlarında, internetten mümkün olduğunca uzak duran, dijital ortamlarda üretilen filmlerden haz etmeyen hatta bu yapımları küçük gören; fakat istemeyerek de olsa kimi zaman bu yapımlarda yer alan Maria Enders ile sosyal medya ve magazin haberleriyle barışık, popüler kültür ürünlerini beğenen ve gerektiğinde savunan genç asistanı

Valentine arasındaki güçlü diyaloglar filmin bel kemiğini oluşturuyor. Bu diyaloglarla iki jenerasyon arasındaki algı farklılığı gözler önüne serilirken, tazeliğini koruyan popüler sinema ve sanat sineması tartışmalarına da tanık oluyoruz. Bu perspektifle bakıldığında oyuncuların seçimi de bir hayli yerinde görülüyor; zira Maria Enders karakterine hayat veren **Juliette Binoche**, aralarında **Jean-Luc Godard**, **Krzysztof Kieslowski** gibi isimlerin de bulunduğu pek çok önemli yönetmen ile çalışmış bir Fransız aktris. **Alacakaranlık** serisi ile hafızalara kazınan ünlü Hollywood oyuncusu **Kristen Stewart** ise Valentine rolü ile karşımıza çıkıyor. Filmde Maria'nın modern dünya ile bağ kurmasını sağlayan Valentine iken, Hollywood'un yeni starı Jo-Ann Ellis ile karşılaşması, geçmişi ve korkularıyla yüzleşmesine yol açıyor. Magazin haberlerinde epeyce boy gösteren, adeta "skandallar kraliçesi" Jo-Ann Ellis'i ise, yine genç bir Hollywood yıldızı olan **Chloe Grace Moretz** canlandırmakta.

Gürültülü, sarsıntılı bir tren yolculuğuyla başlayan film, Maria'nın aynı ölçüde sarsıntılı içsel yolculuğunun da başlangıcı oluyor. Maria, her ne kadar rüştünü ispatlamış bir oyuncu olsa da çalkantılı ve zor bir dönemden geçmektedir. Boşanma arifesindedir. Hızlı bir değişim sürecinde olan sinema sektörüne ayak uydurmaya çalışmaktadır. Diğer yandan yeni nesil ile kuracağı ilişki konusunda şüpheleri vardır. Henüz on sekiz yaşındayken oynadığı "Maloja Yılanı" isimli filmle üne kavuşmuş olan Maria, filmin yönetmeni ve aynı zamanda uyarlandığı

kitabın yazarı olan Wilhelm Melchior için düzenlenecek ödül törenine katılmak ve Melchior adına ödülü almak üzere asistanı Valentine ile İsviçre'ye çıktığı yolculuk esnasında, yakın dostu ve "kaşifi" olan bu adamın öldüğü haberini alır.

Wilhelm'in hayranlık ve hayretle izlediği, eserine de adını veren Maloja yılanı, nedeni tam olarak bilinmeyen ama genellikle havanın kötü olacağına işaret eden bir bulut oluşumudur. Bulutların vadi üzerinden tıpkı bir yılan gibi kıvrılarak geçişi, yazara ilham kaynağı olmuştur. Uzun zamandır hastalığıyla mücadele eden Wilhelm, bir gün Sils Maria'daki evinden çıkmış, tüm vadiye tepeden bakan ve Maloja yılanının izlenebileceği en elverişli noktaya gidip tam da o noktada intihar etmiştir. Bu intihar ise yazarın eşi Rose ve Maria arasında bir sır olarak kalacaktır. Yazarın ölümünün ardından ödül töreni, kendini kameralara göstermek için koşan fırsatçıların deyim yerindeyse şov alanı haline gelmiştir. Maria, her ne kadar bu durumdan ve samimiyetsiz ilişkilerden rahatsızlık duysa da, görev bilinciyle gereken hazırlıkları yapar, ödülü alır ve yüzünden eksiltmediği gülümsemesiyle tören sonrası düzenlenen yemeğe katılır.

Yirmi yıl önce, genç bir asistan olan Sigrít ile orta yaşlarındaki şirket yöneticisi Helena'nın yıkıcı aşkını konu alan "Maloja Yılanı" filminde Maria Enders, Sigrít karakterini canlandırmıştır. Helena'yı baştan çıkaran, onu tamamıyla etkisi altına alan ve gitgide tüketen, sonunda da intiharına neden olan tutkulu Sigrít'i... Yıllar sonra ödül töreninin hemen ardından tiyatro yönetmeni Klaus Diesterweg, Maria'ya eseri yeniden sahnelemek istediğini söyler ve ona, bu kez, Helena rolünü teklif eder. Teklife sıcak bakmayan kadın, kendisini ve Helena'yı bir türlü ortak

bir paydada düşünemez; çünkü o Sigrít'tir ve öyle kalmak istemektedir. Aynı filmde beraber çalıştığı Henryk Wald ile tören münasebetiyle karşılaşmaları da buna işaret eder; o dönem aralarında bir gönül ilişkisi olmuştur, geçen yirmi yıla rağmen Maria onu karşısında görür görmez mahcup bir tavırla şalina sarınır. Sigrít özgürdür, her şeyin ötesinde, yıkıcı ve ne yapacağı bilinmez biridir. O, özgürlükle arasında her zaman bir bağ kurmuş olan Maria için, bir rolden fazlasıdır. Helena ise kırk yaşındadır, onu sevmeyen bir kadına aşık olup onu yönetmesine izin verecek kadar aciz, yenilmiş bir kadındır onun için. Üstüne üstlük boşanmak üzere oluşu ve yalnızlığı, rolle ilgili korkularını arttırır. Yirmi yıl evvel Helena'yı canlandıran oyuncunun bir yıl sonra trafik kazasında ölmüş olması, Maria'nın korkularına bir yenisini daha eklemektedir.

Yönetmen Klaus, Maria'nın oyunda mutlaka olması konusunda ısrarlarını sürdürürken Sigrít ve Helena'nın aslında aynı kişi olduğunu söyler. "Oyunun sırrı" da buradadır. Wilhelm ölmeden önce Maloja Yılanı'nın devamı üzerine çalışmıştır ve bu devam hikayesi, Sigrít'in Helena'ya dönüşüm hikayesi olacaktır. Klaus'un sözleri Maria'yı oldukça etkiler. Buna Wilhelm'in ani ölümü ve özel hayatında yaşadığı boşluk da eklenince, Maria teklifi kabul etmeye karar verir; fakat bu kararda en belirleyici etken şüphesiz, asistanı Valentine'in sakın ısrarları olmuştur. Böylece role hazırlanmak için iki kadın, İsviçre'deki Sils Maria'ya doğru yola çıkarlar.

Maria ve Valentine, Wilhelm'in mütevazı bir hayat sürdürdüğü Sils Maria'daki evine yerleşirler. Baş başa kaldıkları, uzun doğa yürüyüşleri yaptıkları, bol ve derinlikli diyaloglarla oyun içinde oyun, film içinde film olan bu bölümde Maria'nın kabuğu kırılmaya başlar, Wilhelm'in hayatının son bulunduğu bu yer, Maria için yepyeni bir deneyimin başladığı yer olacaktır.

İkinci bölümde genel plânlarla bolca izlediğimiz, âdeta başroldeki Sils Maria'nın benzersiz doğası, filme ayrı bir gizem katıyor. Bu büyüleyici mekânda ünlü düşünür Nietzsche'nin yedi yaz geçirdiğini de söyleyelim. Nietzsche, felsefesine yeni bir yön kazandıran önemli düşüncelerini Sils Maria'da kaleme almış ve hem kendisinin hem insanlığın düşünce tarihinde çığır açmayı başarmıştır. Nitekim, Sils Maria'dan "esas memleketi, üretim yeri" olarak söz eder. Kendi deyimiyle burası, ona yaşam enerjisini veren tek yer ve ölmek istediği yerdir. Sils Maria'nın bu denli yalın doğası, Maria'nın da giderek zırhlarından sıyrılıp kendiyi hesaplaşmasına, yüzleşmesine yardımcı oluyor. Uzaklarda beliren sis bulutunun kıvrılarak en sonunda tüm vadiyi kapladığı gibi, iki kadın arasındaki çatışma ve yalnızca sezilebilen cinsel gerilim, yavaş yavaş onların da üzerini kaplıyor.

Maria ve Valentine'in bolca okuma provaları yaptığı bu kısımda, izleyici için kimi zaman neyin kurgu neyin gerçek olduğu ayrımı zorlaşıyor. **Binoche**'un üstün oyunculuk performansı ile ortaya koyduğu sinir harpleri, anî çıkışlar ve kahkaha krizleri de gerilimin izleyiciye olması gerektiği gibi geçmesini sağlayan etmenler arasında. İki ayrı jenerasyondan iki ayrı kadının aynı sahneler için getirdiği farklı yorumlar, bir zaman sonra kendi ilişkilerinin yorumlanması halini alırken, izleyicinin filminden kopmasına bir an bile izin vermiyor. Maria'nın bir türlü Helena rolünü içselleştirememesi, onu aciz, savunmasız ve güvensiz bulması karşısında Valentine'in bu karakteri tutkulu, olgun ve masum bulması Maria'nın da aklını git gide karıştırıyor.

Başlarda iki kadın arasında yaşanan kuşak çatışması, Maria'nın özel hayatında yaşadığı sıkıntılı dönem ve buna eklenen yalnızlık duygusu, yaşlanma korkusu ve bu korkunun doğurduğu meslekî endişeler, geçmişiyle yüzleşmesi ve bu gününü kabullenme sancısı **Olivier Assayans**'ın çok katmanlı senaryosunun önemli bir bölümünü oluştururken, ilerleyen günlerde ikili arasında yaşanan ilişkinin dönüşümü hikâyenin merkezine oturuyor. Valentine ve Maria'nın, Wilhelm'in evinde geçirdikleri bu zaman zarfında "oyunun sırrı" da açığa çıkıyor: Sigrít Helena'ya dönüşüyor. Valentine'in Sigrít, Maria'nın Helena haline gelişini ince detaylarla izleyiciye aktarıyor.

Örneğin, genç kadının erkek arkadaşıyla buluşmaya gideceğini söylemesi üzerine Maria'nın verdiği tepki ve ardından Valentine'in kendisini kıskandığını

açıkça belirtmesi, kurgu olanda Sigrít ve Helena, gerçekte Maria ve Valentine arasındaki gerilimi perdeye yansıtan örneklerden. Maria'nın dış görünümünde de bir hayli değişim söz konusu. Elbette rolü için gereken birtakım imaj yenilemeleri var; fakat tren yolculuğu da dahil, ilk etapta mevcut olan feminen çizgisinden oldukça uzaklaştığını görüyoruz.

Maria'nın yeni Sigrít'i oynayacak Jo-Ann Ellis'le karşılaşması, asistanı ile arasındaki ilişkiyi giderek daha huzursuz hale getiren bir dönemeç oluyor. Bu karşılaşma, Maria'nın bir yandan geçen zamanla yüzleşmesinin somut halini alırken diğer yandan kıskançlık nöbetlerine sebebiyet veriyor. Tiyatro eğitimine rağmen işleriyle değil magazine verdiği malzemelerle sürekli gündemde olan Jo-Ann, başını sıklıkla belaya sokan, alkol problemleriyle boğuşan, elinde silahla eski sevgilisinin karşısına çıkacak kadar cüretkar biri. Rolü oynayacağını öğrendiği günden beri Jo-Ann hakkında internet araştırmaları yapan, sansasyonel haberlerini ve oynadığı filmlerin sanatsal değerini küçümseyen, sıradan bulan Maria ile bir nevi kendi kuşağının seçimlerini sonuna kadar savunan Valentine arasındaki diyalogların azımsanmayacak bir bölümü, Maria'nın "Onu benden daha mı çok seviyorsun, beni sevmen için ne yapmalıyım? Artık genç ve özgür değil miyim, o benden üstün mü?" gibi sorularıyla sona eriyor. Böylece Jo-Ann Ellis hem Maria'nın kaygılarını gün yüzüne çıkmasında hem de Maria ile Valentine ilişkisindeki cinsel çağrışımlarla bezeli gerilimi artırmada kilit rol oynuyor.

Jo-Ann Ellis'in bir uzay mekiğinde geçen ve süper kahraman rolünü üstlendiği film üzerine iki kadının fikir alışverişinde buldukları sahneler, kitle kültürüyle bireylere dayatılan ve benimsetilen beğeni ölçütlerine bir eleştiri barındırırken, alaycı tavırlarıyla bu yeni düzendeki yalnızlığını ve kuşkularını örtmeye çalışan Maria'nın oyunun kurallarını giderek kavradığı "tatsız bir yüzleşme" halini alıyor.

Maria'nın oldukça saçma bulup kahkaha krizleriyle noktaladığı sahnenin provaları, filmin bütününde önemli bir yere sahip. Çalıştıkları bölümde, Sigrít Helena'nın ona olan saplantısından kurtulmak ister. Onun tükendiğini görür, ondan artık alabileceği hiçbir şey olmadığına kanaat getirir ve onu terk etmek üzere Tokyo'da bir firmanın iş teklifini kabul eder. Helena başta çılgına döner, sonrasında kendine kayıtsızca bakan kadına, gitmemesi için yalvarmaya başlar. Maria'nın küçümseyici tavırlarıyla son verdiği bu prova, ikili arasında iplerin iyice gerilmesine yol açacaktır; zira Valentine, Maria'nın aksine Helena'yı aciz ve yıkılmış değil, masum ve insancıl bulur. İnsanî duygularının kör edebileceği fikrine uzak değildir. Hayatı yorumlayan tiyatronun hayattan daha gerçek olabileceğini söyler. Filmin ilerleyen bölümlerinde oyuna getirdiği yorumla Maria'nın kafasını karıştırdığını düşünen, fikirlerinin yine onun tarafından basit bulunduğunu hisseden ve aralarında giderek yoğunlaşan kasvet ve gerilimden yorulan Valentine, gitmek istediğini söylediğinde, çaresizlikle Valentine'e sarılan, ona ihtiyacı olduğunu söyleyip gitmemesini rica eden Maria olacaktır. Yine oyunun bir parçası gerçek olmuştur. Öyle ya, hayatın yorumlanması olan tiyatro belki de hayattan daha gerçektir.

Sigrít ile yaşadığı gelgitli ilişkinin ağırlığına dayanamayan Helena'nın bir gün hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolmasını onun intiharına, ölümüne yoran Maria'nın aksine Valentine bu durumu ölümle ilişkilendirmez. Valentine'in oyunun söylediklerini sürekli tersine çevirme çabasında olduğunu düşünen Maria'ya verdiği cevap, bu zaman yolculuğunun da özetini içerir bir bakıma. Valentine'e göre, bu metin bir nesne gibidir ve nerede durduğuna göre baktığın açı değişir.

Ender meydana gelen Maloja yılanını görebilmek için günün erken saatlerinde haritalarıyla yola koyulan iki kadın, tepedeki noktaya ulaşmak üzereyken Valentine aniden ortadan kaybolur. Wilhelm'in intihar ettiği bu noktada, oyunun benzeri bir biçimde terk edilen Maria, kendiyi artık baş başadır ve bu güne değin bir parçası olmamak için neredeyse boğuştuğu yeni dünyaya adımını atacaktır.

Filmin başında 1924 yapımı Arnold Fanck'ın *Cloud Phenomena of Majola* (Maloja Bulut Fenomeni) belgeselinden bir bölümü seyirciye sunan yönetmen, Maria'nın Valentine'i aramaya gitmesiyle bu defa bu eşsiz doğa olayını, kendi kaydettiği görüntülerle aktarıyor bize.

“Birkaç hafta sonra” notunun ardından bir otel odasında Maria'yı görüyoruz. Tüm ön hazırlıklar bitmiş, ekip, provalara başlamak üzere Londra'ya gitmiştir; fakat onları Londra'da tatsız bir sürpriz karşılar. Oyunun genç ve asi kızı Jo-Ann, evli bir roman yazarıyla bir süredir aşk yaşamaktadır ve yazarın ilişkiden haberdar olan eşi bileklerini keserek intihar etmiştir. Tüm magazin basını Jo-Ann ve sevgilisinin peşine düşer. Maria, haberi oyuna eklenen sahneleri görüşmek üzere Klaus'la gittiği yemekte öğrenir ve bir anda paparazzilerle dolu bir çevrede büyük bir skandalın ortasında kalır. Tüm flaşların Jo-Ann için patladığı bir dünyada sessiz ve yalnız kalan Maria için, sunulan ürünlerin, yaşanan aşkların ve verilen her türlü emeğin hunharca tüketildiği, tüketildiği ve tüketildiği bu dünyada yaşıyor olmanın ağırlığını ve hüznünü hissederek bu durumu kabullenmekse kaçınılmaz hale gelmiştir.

Filmin başından beri farklı kişilerce yapılan kritiklerini dinlediğimiz Maloja Yılanı'nı nihayet sahnede kısa süreliğine de olsa görürüz. Yaşanan skandalın gölgesinde başlayan provalarda, daha evvel defalarca izlediğimiz, Sigrit'in Helena'yı terk ettiği sahne oynanmaktadır. Sancılı bir sürecin ardından Helena'yı kabullenen Maria, genç oyuncunun en azından birkaç saniye daha Helena'nın yanında kalmasını; bu şekilde oynadığında Helena'nın çok zavallı görüldüğünü söyler. Jo-Ann'in kesin bir dille bu isteği geri çevirir. İzleyicinin Helena'yla ilgilenmediğini ve oyunun devam etmesi gerektiğini biraz da alaycı bir tavırla belirtmesi Maria'yı olduğu gibi bizleri de hayli etkiler. Gizemli bir biçimde ortadan kaybolan Valentine'in cümlesi yankılanır kulaklarımızda: "Bu metin bir nesne gibi. Nerede durduğuna göre baktığın açı değişir."

Filmde **Juliette Binoche**'un oyunculuk performansının altı çizilmesi gerekir; zira kendini keşfedip artık Sigrit olamayacağını anlayıp Helena'ya dönüşüm sürecinde, yaşadığı tedirginlik, kuşku, endişe ve kabullenme duygusunu izleyiciye iliklerine kadar hissettirmeyi başarıyor. Rol arkadaşı **Kristen Stewart**, abartısız, duru bir oyunculuğuyla Valentine rolünün hakkını veriyor. *Clouds of Sils Maria*'daki performansıyla Cesar Ödülleri'nde en iyi yardımcı kadın oyuncu

ödülünü alan **Stewart**'ın, böylelikle bu ödülü alan ilk Amerikalı kadın oyuncu olduğunu da belirtmek gerek.

Özellikle kadın oyuncular için baş edilmesi zor olan “zaman” ı konu edinmiş en iyi yapımlar arasında yerini alan *Clouds of Sils Maria*, zamanla başa çıkmaya çalışan Maria'nın hikâyesini **Olivier Assayas**'ın zengin alt metinleriyle perdeye taşıırken, son sahnesiyle Maria ve izleyicilere umut aşlamayı ihmal etmiyor. Henüz ilk filmini çekecek olan genç bir yönetmeni kulisinde kabul eden Maria, bu bilimkurgu türündeki film için neden tercih edildiğini merak etmekte. Senaryoyu okurken Jo-Ann gibi modern, başarılı ve en önemlisi daha genç birini hayal ettiğini söylediğinde ummadığı bir açıklamayla karşılaşılıyor. Karakterinin modern olmadığını, yaşı olmadığını ve hatta zamanın dışından olduğunu söyleyen genç, bu noktadan sonra, izlerken birçoğumuzun doğrudan duymak istediği o cümleleri ardı ardına sıralıyor: “Ben bu çağı sevmiyorum. Çağım, Jo-Ann ve internet skandallarını izlemek olmamalı.”